

Paweł Czaplński

Akademia Pomorska
Słupsk

**LOKALNE CENTRUM PIERWSZEJ SPRZEDAŻY RYB
JAKO NARZĘDZIE REGULACJI RYNKU RYBNEGO
NA PRZYKŁADZIE
LCPSR – AUKCJI RYBNEJ USTKA SP. Z O.O.*
THE LOCAL CENTER OF FIRST SALE AS A TOOL
FOR FISH MARKET REGULATION A CASE STUDY
OF LFSC – FISH AUCTION LLC IN USTKA**

Zarys treści: W artykule podjęto próbę charakterystyki działalności Lokalnego Centrum Pierwszej Sprzedaży Ryb – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2004-2010. Za kluczowe przyjęto tło organizacyjno-prawne funkcjonowania tego typu jednostek w Polsce oraz charakterystykę ich więzi pasywnych i aktywnych. Ważnym elementem rozważań jest określenie wpływu lokalnych centrów pierwszej sprzedaży ryb na rynek rybny w Polsce.

Słowa kluczowe: sprzedaż ryb, lokalne centra sprzedaży ryb, organizacje producenckie rybaków
Key words: sale of fish, local fish sales centres, organizations of fishermen

Wstęp

Tworzenie organizacji rybackich to jedna z najbardziej uzasadnionych koncepcji wspólnej polityki Unii Europejskiej w zakresie rybołówstwa. Celem tego typu działań jest wzmocnienie pozycji rynkowej sektora połowowego, który funkcjonował i nadal funkcjonuje w znacznym rozproszeniu organizacyjno-technicznym. W skutek tego wiele przedsiębiorstw połowowych, próbujących samodzielnie kreować relacje ekonomiczne z klientami, często sprowadza się do pasywnej roli cenobiorców (Pieńkowska 2003). Jednym z możliwych, a przy tym relatywnie tanich sposobów przeciwdziałania tego typu zjawiskom, jest konsolidacja rynku rybnego poprzez tworzenie zorganizowanej sprzedaży ryb. Tego typu rozwiązania wymagają jednak wielu nowych uregulowań organizacyjnych i prawnych.

* Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2010-2013 jako projekt badawczy NN 306 072739 „Przestrzenny wymiar transformacji przemysłu przetwórstwa rybnego w Polsce”.

Pierwsze polskie regulacje prawne dotyczące uporządkowania instytucjonalnego oraz koordynacji handlu rybami weszły w życie w 2002 roku na mocy Ustawy o organizacji rynku rybnego¹. Ustawa ta unormowała dwie zasadnicze kwestie. Po pierwsze, określiła zasady tworzenia, rejestrowania i funkcjonowania organizacji producenckich, a po drugie, umożliwiła tworzenie przez te organizacje lokalnych centrów pierwszej sprzedaży ryb (LCPSR). Ponadto ustawa dzięki wielu zapisom zgodnym z prawem unijnym umożliwiła wykorzystanie środków z programu PHARE 2001: 01.04.01 „Organizacja rynku rybnego” jeszcze w okresie przedakcesyjnym².

Tworzenie lokalnych centrów pierwszej sprzedaży ryb jest rozwiązaniem powszechnie znanym w Europie. Szczególnie w krajach śródziemnomorskich i skandynawskich. W Polsce tego typu koncepcja właściwie wcześniej nie funkcjonowała. W okresie gospodarki centralnie sterowanej z oczywistych względów było to niemożliwe, natomiast w pierwszych latach wprowadzania zasad gospodarki wolnorynkowej sprzedaż ryb odbywała się bezpośrednio do sklepów rybnych (Aguirre 2003, Zieziula 2002). Brak wzorców oraz słaba integracja środowiska rybackiego powodowały, że wprowadzanie idei lokalnych centrów pierwszej sprzedaży ryb napotykała wiele przeszkód natury funkcjonalno-prawnej czy organizacyjno-przestrzennej. To z kolei wywoływało lokalne nieporozumienia pomiędzy rybakami z miejsc, w których miały powstać LCPSR, a rybakami z portów, w których nie przewidziano takiej lokalizacji (np. pomiędzy Ustką a Łebą). Pierwotna wersja koncepcji tworzenia centrów pierwszej sprzedaży ryb zakładała powołanie do życia siedmiu centrów: w Świnoujściu, Kołobrzegu, Darłowie, Ustce, Władysławowie, Helu i Gdyni³. Jednak w 2002 roku ówczesny Urząd Komitetu Integracji Europejskiej przedstawił pięć portów, w których miały zostać utworzone lokalne centra pierwszej sprzedaży ryb. Na tej liście znalazły się: Kołobrzeg, Darłowo, Ustka, Władysławowo i Hel.

Zgodnie z założeniami określonymi w 2001 roku każde lokalne centrum miało być prowadzone przez uznaną organizację producentów⁴. Pojawiła się zatem konieczność ich tworzenia. Jednak z przyczyn formalnych większość z nich powstała dopiero po 2004 roku. Jedną z pierwszych organizacji producenckich w Polsce była Krajowa Izba Rybacka (obecnie Krajowa Izba Producentów Ryb) z siedzibą w Ustce⁵. Należy podkreślić, iż jej powstanie nie było wymuszone tworzeniem lokalnych

¹ Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o organizacji rynku rybnego oraz o zmianie ustawy o rybołówstwie morskim (DzU nr 181, poz. 1514). W latach późniejszych, ze względu na nowe realia prawne wynikające m.in. z akcesji Polski do struktur UE, weszły w życie kolejne ustawy regulujące organizację rynku rybnego. Były to: Ustawa z dnia 22 stycznia 2004 r. o organizacji rynku rybnego i pomocy finansowej w gospodarce rybnej (DzU nr 34, poz. 291) oraz Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o organizacji rynku rybnego (DzU nr 34, poz. 168). W lipcu 2012 roku doszło do nowelizacji Ustawy. Nowela zakłada, że gatunki ryb, objęte wzmoczoną ochroną lub wzmocnionym nadzorem, będą mogły być sprzedawane wyłącznie w tzw. centrach pierwszej sprzedaży.

² Rozporządzenie Rady (WE) nr 104/2000 z 17 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków produktów rybołówstwa i akwakultury (DzU L 17 z 21.1.2000).

³ Raport końcowy projektu: „Rynek hurtowy ryb na Pomorzu oraz warunki powstania aukcji ryb morskich i słodkowodnych (studium wykonalności)”. Projekt Phare P9205-0405, FAPA, Warszawa-Koszalin 1996, materiały niepublikowane.

⁴ Dokument PL/JB/2001/AG/01 z 2001 roku.

⁵ Została ona zarejestrowana w 1998 roku jako izba gospodarcza reprezentująca całe środowisko rybackie. Obecnie jest to organizacja samorządu terytorialnego, skupiająca podmioty prowa-

centrów pierwszej sprzedaży ryb. Została ona zarejestrowana wcześniej jako izba gospodarcza reprezentująca całe środowisko rybackie. W 2010 roku na skutek zmian organizacyjnych Krajowa Izba Producentów Ryb przejęła Lokalne Centrum Pierwszej Sprzedaży Ryb – Aukcję Rybną Ustka sp. z o.o.

Spośród pozostałych 30 organizacji związanych z przetwórstwem rybnym w Polsce na szczególną uwagę z punktu widzenia funkcjonowania LCPSR zasługuje zaledwie kilka. Są to:

- Darłowska Grupa Producentów Ryb i Armatorów Łodzi Rybackich (Darłowo),
- Kołobrzaska Grupa Producentów Ryb sp. z o.o. (Kołobrzeg),
- Organizacja Producentów Ryb Bałtyk sp. z o.o. (Kołobrzeg),
- Organizacja Producentów Rybnych Władysławowo sp. z o.o. (Władysławowo),
- Organizacja Rybaków Łódzianych – Producentów Rybnych (Kołobrzeg),
- Polskie Stowarzyszenie Przetwórców Ryb (Koszalin),
- Zrzeszenie Rybaków Morskich – Organizacja Producentów (Władysławowo),
- Zrzeszenie Rybaków Zalewów Szczecińskiego, Kamieńskiego i Jeziora Dąbie (Trzebież),
- Stowarzyszenie Rybaków Zalewu Wiślanego (Frombork).

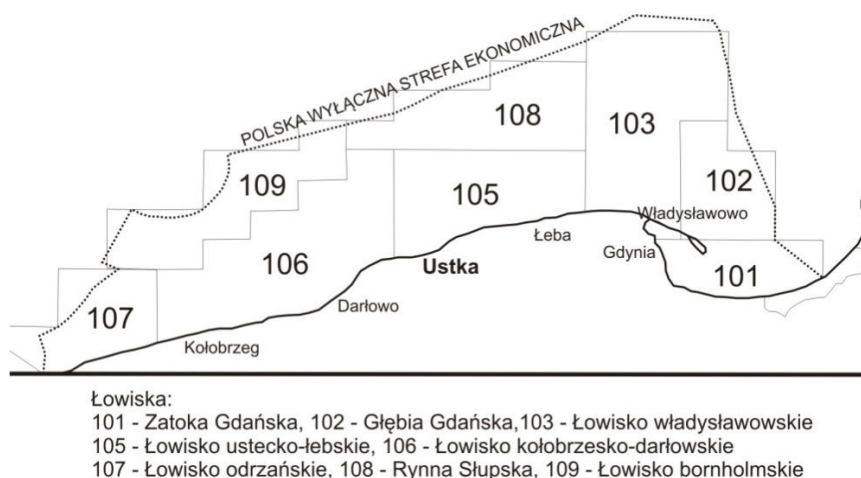
Geneza LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Idea założenia aukcji rybnej sięga początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy to podczas dostosowywania polskiej gospodarki do warunków rynkowych podnoszono temat organizacji rynku rybnego. W pierwszej fazie odbyły się konsultacje społeczne i wizyty studyjne w portach krajów UE z udziałem reprezentantów środowiska rybackiego i urzędów wojewódzkich. Efektem tych prac było zgłoszenie przez wojewodę słupskiego i Pomorską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w Słupsku do Regionalnego Ośrodka Fundacji Pomocy dla Rolnictwa w Koszalinie projektu pt. „Rynek hurtowy ryb na Pomorzu i powstanie aukcji rybnych i śródlądowych”. Projekt ten został skierowany do realizacji jesienią 1995 roku. Raport końcowy opracowano w 1996 roku (por. przyp. 3). To wtedy pojawiła się m.in. koncepcja budowy Bałtyckiego Centrum Rybołówstwa w Ustce. Zakładała ona budowę ośrodka, którego działalność obejmowałaby zarówno sektor rybołówstwa, jak i rybactwa śródlądowego. Znaczący głos należałby w niej do przedstawicieli rybaków i przetwórców rybnych. Ośrodek składać się miał z rynku hurtowego, centrum doradztwa, centrum informatycznego, instytutu standaryzacji, inspekcji sanitarno-weterynaryjnej oraz zakładu nowych technik i technologii.

Za lokalizacją ośrodka w Ustce przemawiało korzystne położenie miasta, bowiem znajduje się ono prawie dokładnie w połowie długości polskiego wybrzeża,

dzące działalność gospodarczą w zakresie rybołówstwa morskiego. Do Izby należą 42 statki rybackie, których porty macierzyste to: Hel, Jastarnia, Łeba, Ustka, Jarosławiec, Darłowo (www.kipr.org.pl/).

a dodatkowo w południkowej osi symetrii polskiej wyłącznej strefy ekonomicznej. W promieniu 100 Mm od Ustki znajdują się bardzo wydajne łowiska kołobrzESCO-darłowskie oraz łowiska władysławowskie (ryc. 1), zaś w odległości 150 Mm od portu znaczne obszary łowisk Danii, Szwecji i częściowo Niemiec (dostępne po 1 maja 2004 roku dla polskich kutrów). Ponadto niedaleko Ustki leżą dwa porty rybackie: Darłowo (20 Mm na zachód) i Łeba (27 Mm na wschód), których funkcjonowanie w naturalny sposób (historycznie, geograficznie) wiąże się z portem w Ustce. Na Ustkę wskazano również ze względu na bliskość Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz wyraźną koncentrację zakładów przetwórstwa rybnego w powiecie słupskim. Wreszcie istotnym czynnikiem lokalizacji miała być możliwość hodowli w warunkach naturalnych narybku wybranych gatunków ryb morskich. Do tego celu planowano wykorzystać istniejącą wówczas w usteckim porcie infrastrukturę jeszcze niesprywatyzowanego przedsiębiorstwa PPPiH Korab S.A. (Czapliński 2003).

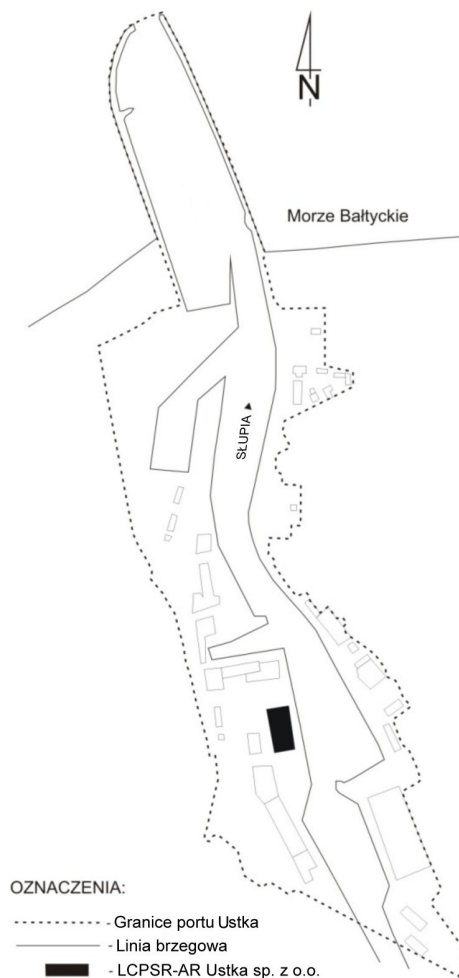

Ryc. 1. Położenie Ustki na tle wybranych portów rybackich i łowisk południowego Bałtyku
 Fig. 1. Ustka location relating to chosen fishing ports and fishing grounds
 of the south Baltic

Źródło: opracowanie własne na podstawie pracy: *Ocena możliwości rozwoju rybołówstwa...*

W 2001 roku budowa pilotażowej aukcji rybnej w Ustce została ujęta w programie operacyjnym województwa pomorskiego na lata 2001-2003. W 2002 roku podpisano umowę z samorządem tego województwa, na mocy której zapewniono finansowanie tej inwestycji. Początkowo w wysokości 2,7 mln zł, a następnie 6,0 mln zł. Tym samym samorząd województwa pomorskiego stał się głównym udziałowcem powstałej spółki, posiadającym ponad 83% udziałów. Koszt całego przedsięwzięcia wyniósł ok. 7,5 mln zł, z czego większa część (5,6 mln zł) pochodziła z budżetu państwa (ryc. 2).

Lokalne Centrum Pierwszej Sprzedaży Ryb – Aukcja Rybna Ustka sp. z o.o. rozpoczęło działalność w grudniu 2004 roku, a po pół roku jej zaprzestało, gdyż armatorzy

Ryc. 2. Lokalizacja LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

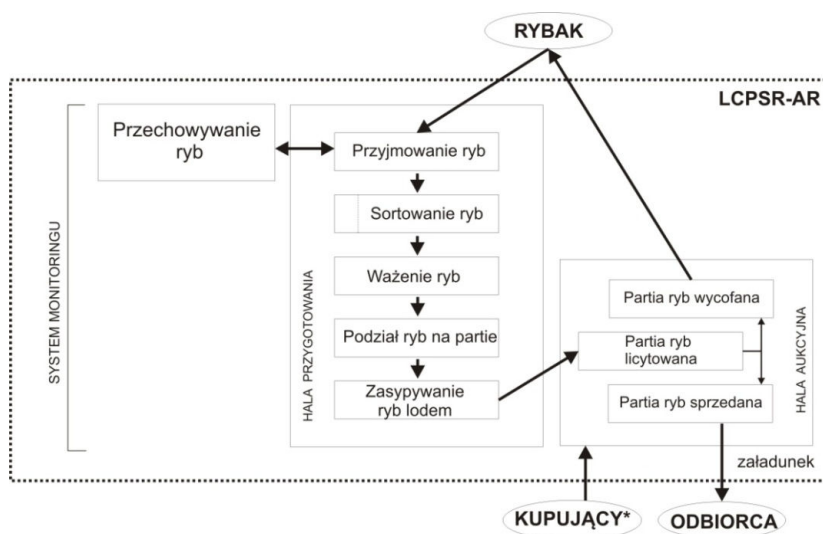
Fig. 2. Location of the LFSC – Fish Auction LLC in Ustka

Źródło: *Studium rozwoju strategicznego...* 2009

nie sprzedawali dostatecznych ilości ryb poprzez Aukcję, preferując swoich wcześniejszych odbiorców. W październiku 2005 roku grupa dwudziestu rybaków z Ustki, Darłowa i Łeby (członków Krajowej Izby Producentów Ryb) podjęła decyzję o zaangażowaniu kapitałowym w Aukcję. Rybacy powołali spółkę z o.o. Centrum, która objęła 600 nowych udziałów o wartości 300 tys. zł. Członkowie spółki zobowiązali się do sprzedaży złowionych ryb na Aukcji. Podjęte przez rybaków działania umożliwiły wznowienie działalności LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka (Seremak-Bulge, Pieńkowska, Kuzebski 2008). Nadal jednak istniały poważne trudności z odpowiednim poziomem dostaw ryb, który zapewniłby jej rentowność. Stąd próby poszukiwania doraźnych rozwiązań, takich jak np. handel lodem dla rybaków. W 2007

roku samorząd wojewódzki dokapitalizował LCPSR – Aukcję Rybną Ustka, przekazując 2,5 mln dotacji, co uchroniło ją przed bankructwem. Jednak już pod koniec 2009 roku zobowiązania spółki przekroczyły 2 mln zł. Plan ratunkowy zakładał starania, aby aukcją rybną zarządzały władze miasta Ustki. Niestety podjęte próby nie przyniosły spodziewanego skutku. Ostatecznie w połowie października 2010 roku rybacy zrzeszeni w Krajowej Izbie Producentów Ryb przejęli firmę wraz z całym zapleczem technicznym. Jednak i to rozwiązanie nie zakończyło się sukcesem. Dnia 22 czerwca 2012 roku powzięta została uchwała Nadzwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Spółki o rozwiązaniu i otwarciu likwidacji spółki.

Organizacja aukcji wzorowana była na modelach sprawdzonych w Europie Zachodniej. Jednak importowane modele organizacyjne nie zawsze uwzględniają polską rzeczywistość gospodarczą (Rasz 1997). Jak pisze M. Ostrowski (2012): *z punktu widzenia rybaków, aukcja miała pełnić funkcję rynku formalnego (miejsca, gdzie skupia się popyt, podaż oraz kształtują się ceny towaru), gwarantującego bezpieczeństwo dostaw świeżych ryb i utrzymanie cen minimalnych oraz systemu odbioru ryb analogicznego do funkcjonującego w Europie Zachodniej. Zakładano również, że aukcja będzie publiczna, czyli wszystkie polskie i zagraniczne statki będą mogły zawijać do*

KUPUJĄCY - warunkiem uczestnictwa w licytacji jest zarejestrowanie się w systemie aukcyjnym, podpisanie umowy ze Sprzedającym (LCPSR-AR) oraz posiadanie zabezpieczenia finansowego

Ryc. 3. Schemat działalności LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Fig. 3. Activity diagram LFSC – Fish Auction LLC in Ustka

Źródło: opracowanie własne

portu w Ustce i dostarczać swoje połowy. Miał obowiązywać system sprzedaży z pierwszej ręki. Ceny miały być kształtowane w warunkach otwartej konkurencji między kupującymi. Po każdej dokonanej transakcji, ryby miały być dostarczane odbiorcy w ciągu kilku godzin od dokonania zakupu. Takie rozwiązania miały być receptą na dotychczas-

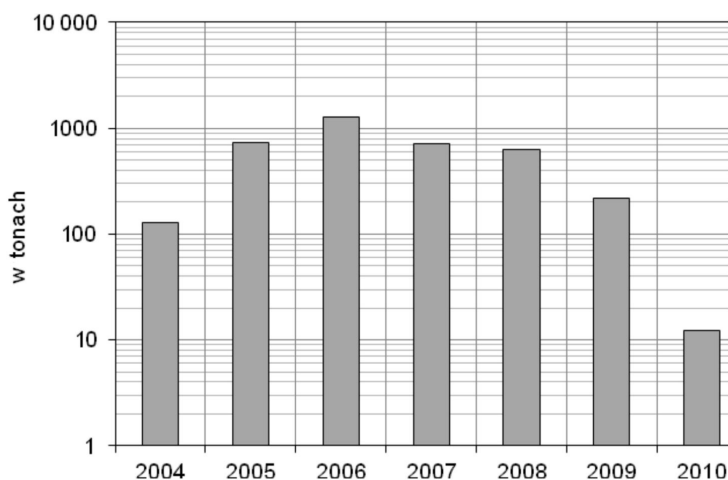
some problems of the industry, i.e. expanded chain of intermediaries, lack of adherence to sanitary and standardization rules. Despite the guarantee of higher purchase prices, fishermen did not want to sell their catch at the auction, because every fish was recorded, and most fishermen caught more than allowed by the limits (fig. 3).

It should be emphasized that LCPSR – Fish Auction Ustka was not an intermediary *sensu stricto*. One of its tasks was to connect the buyer with the seller and to guarantee the quality standards. At the moment of the transaction in the auction system, the auction was only a depository of the goods. However, after the auction, the mediation in the transaction was documented by a printed invoice of purchase of fish from fishermen (only those lots that were bought) and invoices of sale for the buyers.

Wielkość i struktura asortymentowa obrotów rybami w LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka w latach 2004-2010

From the data concerning the turnover of fish through LCPSR – Fish Auction Ustka in the years 2004-2010, it can be seen that its size showed a significant dynamics.

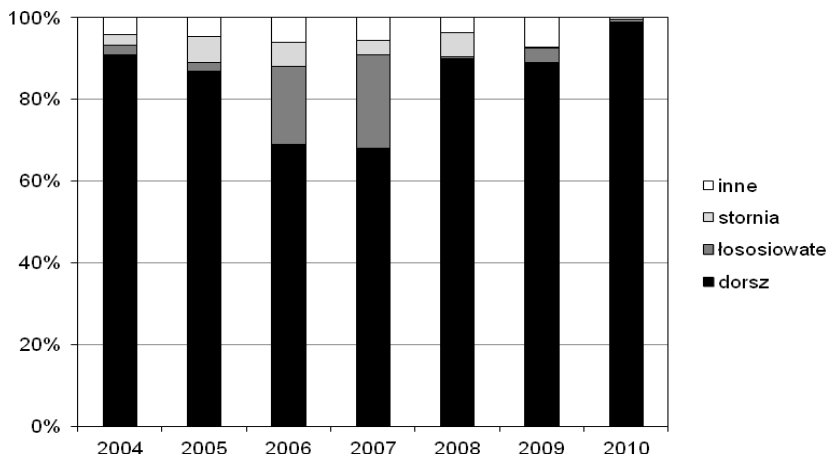
In the period 2004-2006, there was a growth of turnover, not only due to favorable internal and external conditions, but also due to the obvious interest and testing – especially by fishermen – of this form of sale and distribution. In the years 2006-2008, the size of turnover underwent a certain stabilization. It is worth, however, to emphasize that the achieved sizes (ignoring the price aspect) did not ensure the profitability, which led to a sharp deterioration of the situation of the company and a decline in turnover (fig. 4).

Ryc. 4. Obroty rybami w LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2004-2010
Fig. 4. Trades of fish in LFSC – Fish Auction LLC in Ustka in years 2004-2010

Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Według danych LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w okresie 2004-2010 gatunkiem, który dominował w sprzedaży, był dorsz (ryc. 5). Wolumen dorsza stanowił ponad 80% wolumenów z poszczególnych lat ogółem, z wyjątkiem roku 2006 i 2007, kiedy widoczny był ok. 25-30% udział ryb łososiowatych. Pokrywa się to z czasem największego eksportu tego surowca. W tym okresie nastąpił gwałtowny wzrost cen ryb łososiowatych, w związku z czym wielu rybaków zdecydowało się na połów tego gatunku ryb (Seremak-Bulge, Szostak 2008).

Ryc. 5. Struktura asortymentowa w LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2004-2010
 Fig. 5. The structure of assortment the LFSC – Fish Auction LLC in Ustka in years 2004-2010

Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

W latach 2008-2010 udział ryb łososiowatych znacznie zmalał ze względu na wprowadzenie w życie rozporządzenia Rady (WE) dotyczącego zakazu połowu pławnicami – sieciami będącymi do tej pory głównym, a jednocześnie najbardziej efektywnym narzędziem połowu łososi⁶.

W charakterystyce obrotów najwyższą wartość odnotowano w 2006 roku. Miało to wpływ zarówno na duże ilości dostarczanego towaru, jak i na wysokie ceny, które osiągnęto podczas sesji aukcyjnych. Od 2007 roku obrót sukcesywnie malał. Do przyczyn malejących obrotów na Aukcji należy zaliczyć:

- wprowadzenie w 2007 i 2008 półrocznych zakazów połowu dorsza na Bałtyku wschodnim dla statków rybackich pływających pod polską banderą,
- wprowadzenie (jako konsekwencji powyższego) wieloletniego planu połowowego na lata 2009-2011, gdzie uprawniona do połowu dorsza była 1/3 floty rybackiej wyłaniana poprzez losowanie,
- raport RASFF w sprawie zawartości dioksyn w produktach z ryb bałtyckich, co przełożyło się na spadek cen eksportu⁷,

⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 809/2007 z 28 czerwca 2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 894/97, (WE) nr 812/2004 oraz (WE) nr 2187/2005.

⁷ RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed) – system wczesnego ostrzegania o niebezpiecznych produktach żywnościowych i paszowych, stworzony w celu wymiany informacji między

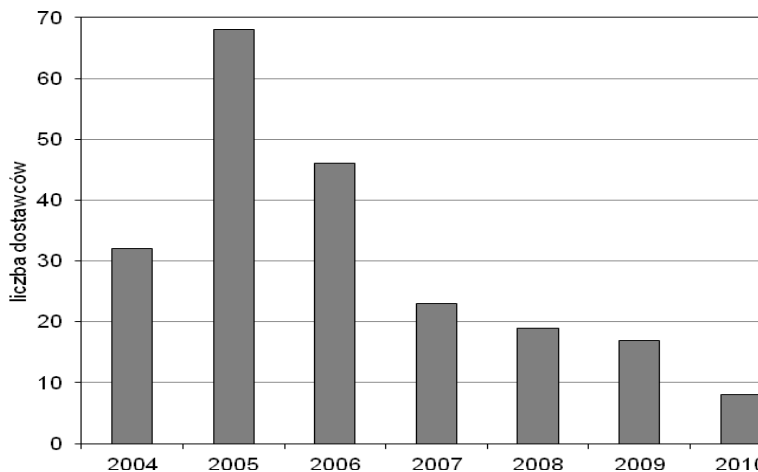
- wprowadzenie przez Radę (WE) zakazu używania pławnic w połowach,
- malejące limity połowowe.

Nie bez znaczenia było również zachowanie się części środowiska rybackiego, które po osiągnięciu wyższej ceny za surowiec wróciło do swoich dotychczasowych odbiorców, wykorzystując Aukcję jako narzędzie negocjacji cen. Przełożyło się to na spadek cen (szczególnie dorsza) w następnych okresach oraz mocno osłabiło pozycję spółki.

Rynki zaopatrzenia

W wyniku przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że struktura floty rybackiej bazującej w Ustce nie pokrywa się ze strukturą dostawców LCPSR – Aukcji Rybnej, mimo że to armatorzy z tego portu byli głównymi dostawcami.

We flocie stacjonującej w porcie Ustka w latach 2005-2010 ponad połowę stanowiła flota łodziowa, tj. jednostki o wielkości poniżej 15 m, podczas gdy udział tego rodzaju jednostek wśród dostawców do 2010 roku nie przekraczał 40%. Największa (blisko 70) liczba armatorów zdecydowała się na współpracę z Aukcją w 2005 roku. Po tym roku systematycznie zmniejszała się liczba dostawców, ale ich struktura pozostawała bez zmian (ryc. 6).

Ryc. 6. Liczba dostawców LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2004-2010

Fig. 6. The number of suppliers LFSC – Fish Auction LLC in Ustka in years 2004-2010

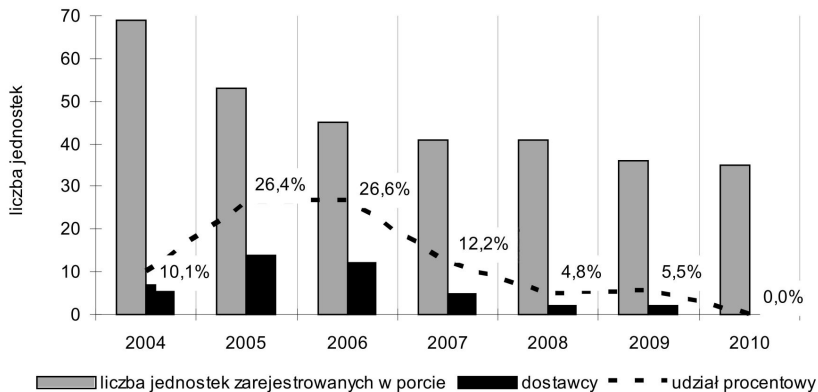
Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Przyczyn tego zjawiska można upatrywać we wprowadzonych w 2007 i 2008 roku zakazach połowu dorsza na Bałtyku wschodnim dla jednostek pływających pod polską banderą, jak i we wprowadzonym w 2009 roku długoletnim planie zarządzania zasobami.

organami nadzoru krajów członkowskich UE oraz Islandii, Lichtensteinu i Norwegii o możliwości wprowadzenia na ich terytorium niebezpiecznego produktu żywnościowego, paszowego lub materiału do kontaktu z żywnością (Bykowski 2010).

Armatorzy również byli często związani umowami z dotychczasowymi dostawcami. Jednak jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, bardzo ważnym czynnikiem była terminowość płatności. Należy bowiem podkreślić, że spółka nie zawsze płaciła w terminie.

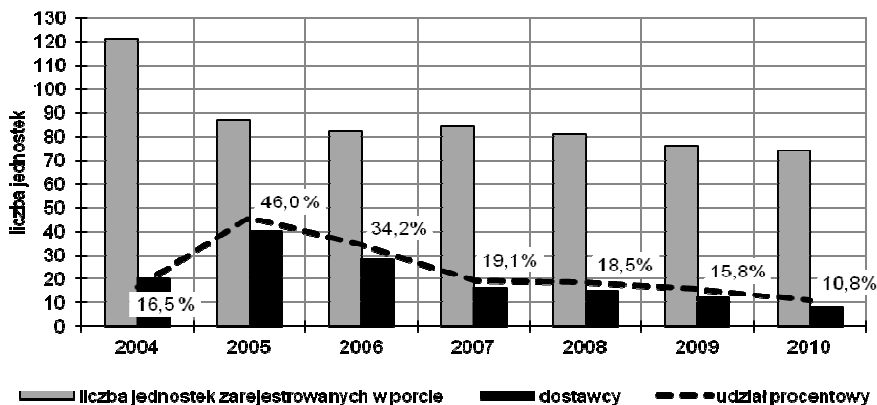
Interesująco przedstawia się udział w dostawach dla LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka dostawców z dwóch najważniejszych dla niej portów, tj. z Darłowa i Ustki (ryc. 7, 8).

Ryc. 7. Udział w rynku LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka dostawców z portu Darłowo w latach 2004-2010

Fig. 7. The Fish Auction market share in Ustka suppliers from the port Darłowo in years 2004-2010

Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Ryc. 8. Udział w rynku LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka dostawców z portu Ustka w latach 2004-2010

Fig. 8. The Fish Auction market share in Ustka suppliers from the port Ustka in years 2004-2010

Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Według pozyskanych danych najwyższą liczbę dostawców z obu portów zanotowano w latach 2005-2006. W tym okresie udział armatorów z Darłowa współpracujących

z Aukcją wynosił 26%, natomiast armatorów z Ustki niespełna 50%. W latach następnych zanotowano wyraźny spadek liczby dostawców. W 2010 roku nie odnotowano dostawców z portu Darłowo, zaś udział dostawców z portu Ustka spadł do poziomu 10%. Głównym powodem takiego zachowania armatorów było otwarcie nowych lokalnych centrów pierwszej sprzedaży ryb w Kołobrzegu i Darłowie. Ponadto weszły w życie nowe regulacje prawne dotyczące m.in. limitów i kwot połowowych. Można przyjąć, że mimo różnej skali dostaw surowca rybnego z dwóch najważniejszych źródeł (kutry i łodzie z Darłowa i Ustki) sama dynamika dostaw do LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka była podobna. W pierwszym roku funkcjonowania tej Aukcji (w 2004 roku) niespełna 60% dostawców stanowili armatorzy z Ustki, około 25% z Darłowa. W następnej kolejności znaleźli się rybacy z Kołobrzegu i Władysławowa, których udział wyniósł po około 5%. Udział dostawców z innych polskich portów był właściwie marginalny. Nie zanotowano także dostaw z zagranicy. W kolejnych latach sytuacja w zasadzie nie zmieniła się. Wyjątek stanowili rybacy z Darłowa, których udział w dostawach do Aukcji w latach 2005-2008 wahał się w przedziale 14-18%. Ponadto w latach 2008-2009 odnotowano dostawy zrealizowane przez kutry zagraniczne (głównie szwedzkie). Wynikało to z wprowadzonego już w 2007 roku półrocznego zakazu połowu dorsza dla jednostek pływających pod polską banderą⁸. Zakazy te były rezultatem przekroczenia przez polskie statki rybackie limitów połowowych na dorsza na Bałtyku wschodnim (podobszary 25-32 ICES). Dla Aukcji oznaczało to ograniczenie dostaw, które mogło znacząco wpłynąć na jej funkcjonowanie.

Tabela 1

Podział kwoty połowowej dorsza w tonach w roku 2009 i 2010

Table 1

Breakdown of the amount of cod fishing in tones in the years 2009 and 2010

Segment jednostek połowowych	Liczba jednostek		Kwota połowowa dorsza na jednostkę		Kwota połowowa dorsza dla całego segmentu (w tonach)	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
poniżej 8 m	269	254	nie więcej niż 15 t		1129	903
8 m do 11,99 m	68	83	55	55	3740	4565
12 m do 14,99 m	17	19	65	65	1105	1235
15 m do 18,49 m	30	28	85	85	2550	2380
18,5 m do 20,49 m	5	4	90	90	450	360
20,5 m do 25,49 m	12	15	103	103	1230	1538
powyżej 25,5 m	15	17	70	70	1050	1190
Łącznie					11 254	12 171

Źródło: *Morska Gospodarka Rybna w 2009 r.*, 2010, *Morska Gospodarka Rybna w 2010 r.*, 2011

Należy zaznaczyć, że w latach 2004-2010 LCPSR – Aukcja Rybna Ustka gromadziła armatorów głównie z portów środkowego Wybrzeża, których jednostki poła-

⁸ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1098/2007 z 9 lipca 2007 r. i rozporządzenie Rady (WE) nr 1012/2008 z 14 października 2008 r.

wiały na łowiskach w pobliżu Ustki. Jednak z każdym rokiem udział kutrów z obcych portów malał, a w latach 2009-2010 właściwie zanikł.

W 2009 roku rozpoczął się program zarządzania zasobami, polegający na przydzieleniu limitów połowowych na dorsza dla 1/3 floty rybackiej. Pozostała część floty niepoławiającej dorsza otrzymywała z tego tytułu rekompensaty. Program ten trwał trzy lata, a jednostki uprawnione do połowów dorsza wyłaniane były poprzez losowanie. Limity połowowe znacznie ograniczyły dostawy surowca do LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka (tab. 1, 2).

Tabela 2

Podział kwoty połowowej dorsza w tonach dla portów Wybrzeża Środkowego w 2009 i 2010 roku

Table 2

Breakdown of the amount of cod fishing in tones for ports in the Middle Coast in 2009 and 2010

Segment jednostek połowowych	Kołobrzeg		Darłowo		Ustka		Łeba	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
8 m do 11,99 m	220	385	165	275	605	715	110	165
12 m do 14,99 m	520	390	65	65	325	325	0	130
15 m do 18,49 m	340	170	255	510	425	340	0	170
18,5 m do 20,49 m	90	0	0	0	90	0	0	180
20,5 m do 25,49 m	0	103	0	0	410	103	0	0
powyżej 25,5 m	280	350	70	70	0	0	0	0
Łącznie	1450	1398	555	920	1855	1483	110	645

Źródło: jak pod tab. 1

W latach 2009-2010 największe limity połowowe na Pomorzu Środkowym przypadły na jednostki stacjonujące w porcie Ustka. Nie wpłynęło to jednak na wzrost wielkości dostaw surowca do LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka. Należy także pamiętać, że ze względu na uruchomienie pozostałych centrów pierwszej sprzedaży, a także rosnące koszty utrzymania jednostek pływających i sygnalizowane już limity połowowe Aukcja stała się mało atrakcyjna dla armatorów z innych polskich portów.

Rynki zbytu

Analizując rynki zbytu surowca rybnego pochodzącego z LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka w latach 2005-2010 można zaryzykować stwierdzenie, że była ona ważnym elementem handlu rybą w Polsce. Dzięki jej funkcjonowaniu realizowano głównie sprzedaż krajową. Stanowiła ona 93,5% wolumenu i 82,2% wartości sprzedaży ogółem.

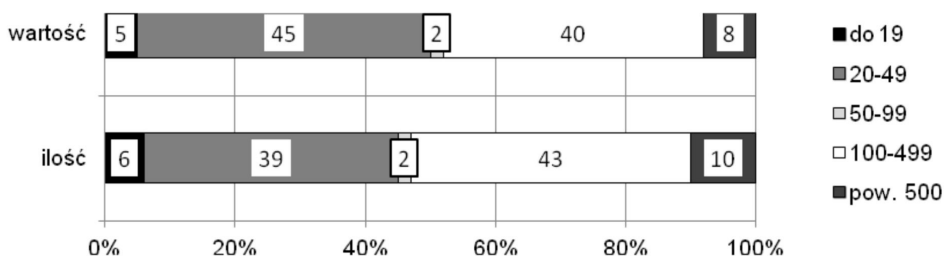
Zdecydowanie najwięcej surowca trafiało do przedsiębiorstw położonych w województwach nadmorskich. Za szczególnie interesujące należy uznać to, że głównym krajowym kierunkiem zbytu dla Aukcji było województwo zachodniopomorskie (65%). Wynikało to zapewne z braku tego typu centrów w zachodniej części Wybrze-

za przy relatywnie dużej liczbie przedsiębiorstw przemysłu przetwórstwa rybnego (np. przedsiębiorstwo Espersen Polska sp. z o.o. z Koszalina) oraz rozwiniętej sieci handlu świeżą rybą. Znacznie mniej ważnym kierunkiem zbytu okazało się województwo pomorskie (21%), co można tłumaczyć dużą konkurencją, szczególnie portów w Gdyni, Helu i Władysławowie, sprawniejszymi kanałami dystrybucyjnymi, wysokim poziomem przedsiębiorczości lokalnej (zwłaszcza na obszarze Kaszub), a także dużo lepszą od Ustki dostępnością komunikacyjną do portów Zatoki Gdańskiej.

Istotni odbiorcy Aukcji byli zlokalizowani również w województwach: warmińsko-mazurskim (7%) i mazowieckim (6%). Wskazuje to na zmianę rangi czynników lokalizacji przetwórstwa rybnego, w tym na spadek znaczenia bliskości źródeł surowca i czynnika transportowego, wzrost znaczenia dostępności przestrzennej rynku zbytu. Ważna jest też bezpośrednia sprzedaż świeżej ryby, także determinowana rynkowo. Udział pozostałych województw można uznać za marginalny (Czapliński 2011).

Według danych LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2005-2010 odbiorcami Aukcji były głównie przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem rybnym, a znacznie rzadziej przedsiębiorstwa gastronomiczne bądź gestorzy bazy noclegowej.

W strukturze odbiorców Aukcji w latach 2005-2010, zarówno pod względem zakupionego wolumenu, jak i jego ceny, przeważały zakłady o wielkości zatrudnienia od 20 do 49 i od 100 do 499 osób. Należy wyjaśnić, że mniejsza wartość zakupionego surowca przez przedsiębiorstwa zatrudniające 100-499 pracowników wynika z tego, że są to przeważnie zakłady zajmujące się przetwórstwem tańszego surowca (ryc. 9). Odmienne prezentuje się struktura odbiorców pod względem liczby zakładów według przyjętych powyżej grup. W tym przypadku zdecydowanie dominowały przedsiębiorstwa zatrudniające do 19 osób (44% ogółu odbiorców). Wśród nich dominowały firmy rodzinne, małe wędzarnie ryb, sklepy oraz zakłady gastronomiczne. Drugą ważną grupę stanowiły zakłady o zatrudnieniu od 20 do 49 osób (28% odbiorców). Tu dominowały firmy zajmujące się filetowaniem, średnie wędzarnie oraz przetwórnice ryb.

Ryc. 9. Struktura wielkościowa odbiorców LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2005-2010 według wielkości zatrudnienia

Fig. 9. The structure of recipients LFSC – Fish Auction LLC in Ustka in years 2005-2010 in according to employment size

Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

Eksport surowca rybnego z LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka w latach 2004-2010 nie stanowił znaczącej wielkości. Oszacowano go na 6,5% wolumenu o wartości 17,8%.

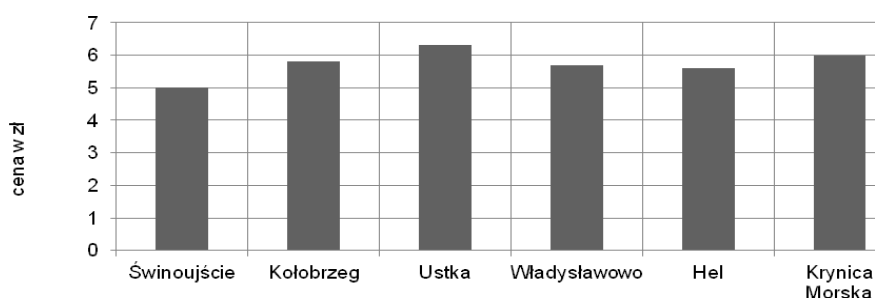
Głównym kierunkiem eksportu była Francja – 67% wolumenu o wartości stanowiącej 72% wartości eksportu. Następnym kierunkiem była Dania, gdzie trafiło 28% wolumenu o wartości stanowiącej 26% eksportu. Zagranicznym odbiorcą była również jedna firma z Łotwy, gdzie trafiło 5% wolumenu (2% wartości eksportu). Najbardziej intensywne pod względem eksportu surowca w Aukcji były lata 2006 i 2007. Eksport wyniósł wówczas odpowiednio 19,2 i 37,8% wartości sprzedaży. Należy zauważyć, że wartość sprzedaży z 2007 roku odpowiadała 16,2% wolumenu. Głównym towarem eksportowym do Europy Zachodniej były ryby łososiowate, osiągające najwyższą cenę, stąd stosunek wyeksportowanego w tych latach towaru do jego wartości oscyluje w granicach 2,3-2,5.

Na Łotwę trafiały podroby, tj. ikra i wątroba dorszowa. Ze względu na zakazy połowu w 2007 i 2008 roku oraz znaczne ograniczenie uprawnień do połowu dorsza od 2009 współpraca z łotewskim kontrahentem ustała. Dodatkowym czynnikiem był raport RASFF o zawartości dioksyn w niektórych produktach z ryb bałtyckich.

Wpływ LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. na rynek pierwszej sprzedaży ryb

Jednym z celów Lokalnego Centrum Pierwszej Sprzedaży Ryb – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. była regulacja rynku rybnego, co z kolei miało się przełożyć na ceny pierwszej sprzedaży, zwłaszcza dorsza i ryb łososiowatych. Dorsz jest rybą, która na polski rynek trafia głównie z własnych połowów bałtyckich. Jego dostępność ogranicza ustawowe limitowanie połowów. Z powodu słabego stanu zasobów naturalnych limity połowowe tej ryby były co roku obniżane.

Mimo stałego, wysokiego popytu i malejącej podaży ceny pierwszej sprzedaży utrzymywały się na stabilnym poziomie. W 2004 roku kształtowały się one w przedziale 4,50-5,80 zł w zależności od portu, pory roku i wielkości ryby. Jako powód tak niskich cen ryb bałtyckich wskazywano słabą pozycję rybaków w negocjacjach z odbiorcami, dużą liczbę pośredników oraz często niską jakość surowca (ryba nieposortowana) – ryc. 10.

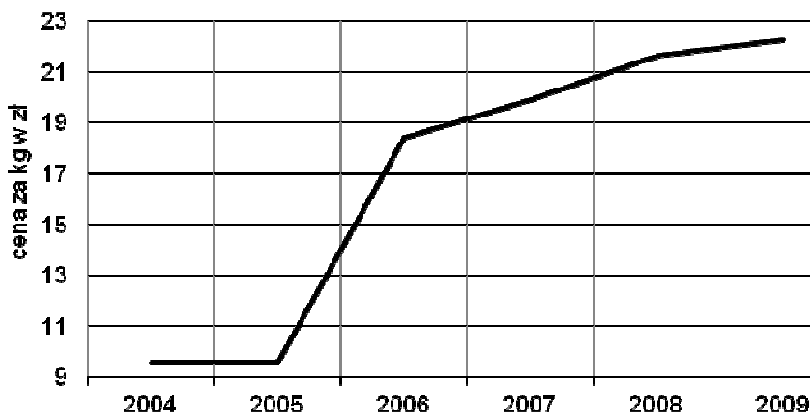
Ryc. 10. Średnia cena pierwszej sprzedaży 1 kg dorsza w listopadzie i grudniu 2004 roku według wybranych portów

Fig. 10. The average price of the first sale 1 kg of cod in november and december 2004 according to selected ports

Źródło: Rynek Rybny 2004

Jak podkreślają E. Kuzebski i M. Janusz (2009), uruchomienie LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka w listopadzie 2004 roku wpłynęło na wzrost cen dorsza na całym polskim Wybrzeżu, która w październiku wynosiła średnio 5,50 zł za kg przy niższej niż w listopadzie i grudniu podaży oraz średniej cenie z poszczególnych miesięcy tego roku, nieprzekraczającej tej wartości. Ponadto Aukcja wprowadziła standaryzację jakościową i wielkościową, co zaowocowało wzrostem cen o 1-2 zł/kg. Według wspomnianych autorów uruchomienie Aukcji w Ustce znacznie wpłynęło także, a może przede wszystkim, na ceny ryb łososiowatych. Ich cena w ciągu niecałych dwóch lat (2004-2006) wzrosła ponaddwukrotnie, by w następnych trzech osiągnąć poziom 22 zł za kilogram. Oznaczało to wzrost ceny o 2,4 raza w stosunku do roku bazowego.

Do wzrostu cen w 2006 roku doprowadziła konsolidacja środowiska rybackiego. W tym czasie Aukcja była największym odbiorcą ryb łososiowatych. Sprzedaż odbywała się przez licytację. W późniejszym okresie wprowadzono również sprzedaż dla klientów zagranicznych. Na przykładzie cen ryb łososiowatych widoczne było, jaki wpływ na cenę ma wspólne, sprawne działanie środowiska rybackiego (ryc. 11).

Ryc. 11. Średnioroczna cena ryb łososiowatych w LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o. w latach 2004-2009

Fig. 11. Average annual salmonids price in the LCPRS – Fish Auction LLC in Ustka in years 2004-2009

Źródło: materiały LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka sp. z o.o.

W związku z powyższym należy zgodzić się z tezą, iż w latach 2004-2010 Lokalne Centrum Pierwszej Sprzedaży Ryb – Aukcja Rybna Ustka spełniła swoją funkcję jako narzędzie organizacji producenckiej, mające „uwolnić” ceny ryby (przeważnie dorsza i łososiowatych ze względu na liczbę rybaków uprawnionych do połowu oraz stosunkowo wysoką cenę). Warto także podkreślić, że LCPSR – Aukcja Rybna Ustka sp. z o.o. jako podmiot publiczny zapewniała pełną dokumentację połowową, fiskalną, jakościową, higieniczno-sanitarną i weterynaryjną, a tym samym brała udział w procesie wyeliminowania nielegalnych połowów.

Podsumowanie

Istnienie lokalnych centrów pierwszej sprzedaży ryb wydaje się słuszną ideą, gdyż pozwala na monitoring wykorzystania zasobów przyrodniczych, które są dobrem wszystkich, a nie tylko jednej grupy zawodowej. Dodatkowo funkcjonujące centra wprowadzają kontrolę i certyfikację bezpieczeństwa żywności, co wpływa na poziom sanitarno-epidemiologiczny produktów przetwórstwa rybnego. Funkcjonowanie LCPSR – Aukcji Rybnej to także korzystne ceny sprzedaży złowionej ryby przez rybaków. Rybacy mają wreszcie wpływ na kształtowanie się cen.

Należy zauważyć, że sytuacja spółki LCPSR – Aukcja Rybna Ustka w latach 2004-2010 w przeważającym stopniu uzależniona była od czynników zewnętrznych. Zasadniczy wpływ miały omówione zakazy połowów, plan ochrony dorszy i zakaz używania pławnic.

Szczególną rolę odegrały zmiany, jakie zaszły po 2008 roku, gdy flotę uprawnioną do połowu dorsza wyłaniano poprzez losowanie. W związku z tym właściwie niemożliwe było określenie planów na 2009 i 2010 rok, gdyż niewiadomą stanowił zarówno limit, liczba, jak i struktura przedsiębiorstw połowiących dorsza w tych latach.

W początkowych latach działalności istotny był efekt nowości. Rybacy widząc możliwość wzmocnienia swojej pozycji na rynku, nawiązali współpracę z LCPSR – Aukcją Rybną Ustka. W momencie uzyskania kolejnego argumentu w negocjacjach cenowych część z nich powróciła do dawnych odbiorców. Jednak jak pokazuje wiele przykładów, rybak nie będąc zobligowanym zapisami ustawowymi, traktował lokalne centra jako kolejny podmiot na rynku. Z punktu widzenia rybaka było to oczywiście korzystne. Centrum powiększało grono odbiorców, a w sytuacji niskiego popytu stanowiło „wentyl bezpieczeństwa”.

Zapowiedzią zmiany było wejście w życie Ustawy o organizacji rynku rybnego z dnia 5 grudnia 2008 roku, która w art. 23 pkt. 1 mówi, że „w przypadku gatunków ryb⁹, których zasoby wymagają wzmożonej ochrony lub wzmożonego nadzoru, pierwsza sprzedaż odbywa się wyłącznie w centrum pierwszej sprzedaży lub innym miejscu pierwszej sprzedaży określonym przez ministra właściwego do spraw rybołówstwa”.

Z informacji uzyskanych od pracowników Krajowej Izby Producentów Ryb, która w październiku 2010 roku przejęła spółkę LCPSR – Aukcję Rybną Ustka, wynika, że za jej pośrednictwem prowadzi się zarówno pierwszą sprzedaż, jak i rejestrację wyładowywanego w ustekim porcie surowca. Pierwsza sprzedaż odbywa się w sytuacji, gdy rybak jest zdecydowany dokonywać transakcji za pośrednictwem KIPR (KIPR jest kupującym towar), lub wtedy, gdy sam wskazuje odbiorcę dla swojego towaru. Ponadto mają obowiązek potwierdzić zgodność wystawianych przez rybaka i kupującego dokumentów ze stanem faktycznym.

Było oczywiste, że po akcesji Polski do UE obligatoryjnym będzie stosowanie się do przepisów Wspólnej Polityki Rybackiej oraz wspólnotowych standardów handlowych i standardów bezpieczeństwa żywności. Można stwierdzić, że w ramach prac przystosowawczych wyposażono aparat administracyjny w stosowne narzędzia do przestrzegania tych standardów, jednak nie stworzono odpowiednich ram

⁹ Gatunki te zostały określone rozporządzeniem. Stosowne rozporządzenia weszły w życie w trzecim kwartale 2011 roku, a jako gatunki szczególnie chronione wymieniono m.in. dorsza i łososia.

prawnych, tym samym podmioty mające na celu realizację zadań państwa związanych z przestrzeganiem wspólnotowego prawa, działające na zasadzie non profit, zostały umiejscowione jak każdy inny podmiot na rynku. Jednocześnie jako powstałe ze środków publicznych nie mogły zachowywać się jak podmioty wolnorynkowe, np. wstrzymywać zakupu surowca w przypadku dużej podaży. Lokalne centrum w takim przypadku zobligowane było do znalezienia odbiorcy, nawet gdy sprzedaż odbyłaby się ze stratą. Do tej pory zatwierdzona przez organizacje producenckie była jedynie cena wycofania za szprota, na którego nie występują – tak jak w przypadku dorsza – okresy wzmożonych połowów. Słuszne więc zdaje się powierzenie prowadzenia tych podmiotów rybackim organizacjom producenckim, które zarządzałyby połowami, a tym samym podażą na rynku. Jednak w Polsce brakuje jednej, silnej organizacji zrzeszającej podmioty w każdym porcie, a do pełnej regulacji, która przełożyłaby się na korzyść zarówno dla rybaków, jak i konsumentów, niezbędna jest jednomysłność tych pierwszych. W związku z tym sygnalizowane trudności w funkcjonowaniu LCPSR – Aukcji Rybnej Ustka wydają się zrozumiałe.

Literatura

- Aguirre G., 2003, *Prywatne przetwórstwo rybne w Polsce w okresie transformacji na podstawie badań z lat 1992-1997*, Gdynia
- Bykowski P.J., *Przetwórstwo ryb w Polsce – szanse i zagrożenia*, referat wygłoszony na XXXV Krajowej Konferencji – Szkolenia dla Hodowców Ryb Łososiowatych, Jastrzębia Góra, 6-8.10.2010 r.
- Czapliński P., 2003, *Ścieżki prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w regionie słupskim*, Słupskie Prace Geograficzne, 1
- Czapliński P., 2011, *Funkcjonowanie przemysłu przetwórstwa rybnego w Polsce w okresie kryzysu gospodarczego*, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, 17
- Kuzebski E., Janusz M., 2009, *Czy Rybacy mogą wpływać na cenę sprzedaży dorsza*, Wiadomości Rybackie, 3-4, s. 16-18
- Morska Gospodarka Rybna w 2009 r.*, 2010, Gdynia
- Morska Gospodarka Rybna w 2010 r.*, 2011, Gdynia
- Ocena możliwości rozwoju rybolóstwa w oparciu o port rybacki Mrzeżyno po przebudowie wejścia do portu i modernizacji infrastruktury rybackiej*, 2010, Gdańsk
- Ostrowski M., 2012, *Aukcje rybne – udane inwestycje czy strata pieniędzy?*, www.gospodarkamorska.pl z dnia 26.11.2012
- Pieńkowska B., 2003, *Determinanty rynku rybnego w Polsce w latach 1990-1997*, Gdynia
- Rasz H., 1997, *Terminowe giełdy rolne i obrót hurtowy owocami, warzywami i zbożami w krajach Unii Europejskiej*, Warszawa, s. 9-26
- Rynek Rybny, 2004, 9 (85), s. 1-3
- Seremak-Bulge J., Pieńkowska B., Kuzebski E., 2008, *Zmiana ekonomicznych warunków funkcjonowania sektora rybnego. W: Rozwój rynku ryb i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2007*, Warszawa
- Seremak-Bulge J., Szostak S., 2008, *Ceny ryb i przetworów rybnych*, Rynek Ryb, 9, s. 27-29
- Studium rozwoju strategicznego małych portów i przystani morskich w województwie pomorskim*, 2009, Gdynia
- Zieziula J., 2002, *Polska gospodarka rybna w okresie transformacji (1990-2001). Teoria i praktyka*, Gdynia

Summary

In this article an attempt has been made to the characteristics of the activities of the Local First Sale Center – Fish Auction LLC in Ustka in years 2004-2010. Organizational-legal background was considered essential to the operation of such units in Poland and its characteristics of the material sources and directions for the disposal. An important element of consideration is to determine the impact of local centres of first sale including LFSC – Fish Auction LLC in Ustka on the market of first sale fish in Poland. As is clear from the studies conducted the existence of a local centre of first sale fish, it seems to be right idea because it allows for monitoring the use of resources, control and certification of food safety and favourable sales prices caught fish. It should be noted however, that the situation of the company LFSC – Fish Auction in Ustka in years 2004-2010 predominantly depends on many external factors the legal, organizational and technological nature. It was important the human factor too.